

Gdańsk, dnia 20 września 2011 r.

RPO-675806/11/XIX/720.8.4/ZG

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym im. Jana Pawła II
w Rzepczynie**

1. Wstęp

Na podstawie Artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 16 czerwca 2011 do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Jana Pawła II w Rzepczynie (zwanego dalej Ośrodkiem, MOW lub placówką), udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie Magdalena Chmielak (Zastępca Dyrektora Zespołu, prawnik), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Przemysław Możejko (pracownik Zespołu Prawa Karnego, prawnik). W wizytacji wzięła również udział przedstawicielka Pełnomocnika Terenowego RPO w Gdańsku - Zenobia Glac - Ściebura (pedagog resocjalizacyjny).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, jego przedstawiciele sprawdzili na miejscu sposób traktowania wychowanków przebywających w Ośrodku,

dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

– przeprowadzono rozmowę z ks. Ireneuszem Śliwińskim – Dyrektorem MOW im. Jana Pawła II w Rzepczynie oraz personelem placówki (pedagog, psycholog, pielęgniarka, wychowawcy);

– dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym:

1. *pomieszczeń szkolnych*: sale lekcyjne (geograficzna, matematyczna, pracownia informatyczna, języka polskiego), biblioteka, sanitariaty, sala socjoterapii, pokój nauczycielski, siłownia, gabinet pielęgniarki;

2. *internatu*: sypialnie wychowanków, sanitariaty, kaplica, świetlica;

3. *pomieszczeń gospodarczych*: kuchnia, magazyny żywności, pralnia, pomieszczenia konserwatora;

– przeprowadzono na osobności anonimowe rozmowy z wybranymi wychowankami z różnych grup;

– zapoznano się z następującą dokumentacją placówki: dziennikami zajęć wychowawczych, tygodniowymi harmonogramami zajęć dla grup wychowawczych, planami dni, programem zajęć adaptacyjnych z września 2010 r., sprawozdaniem z kontroli przeprowadzonej w Salezjańskim Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Rzepczynie z dnia 11 marca 2011 r. przez Sędziego Sądu Rejonowego w Białogardzie.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali Dyrektorowi oraz Wicedyrektor placówki oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: *Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Jana Pawła II w Rzepczynie; Regulamin Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rzepczynie; Regulamin wewnętrzny; Roczny plan pracy wychowawczej, opiekuńczej i dydaktycznej; Informację o placówce; Informację o procedurze przyjęć wychowanków; Ważniejsze zasady*

dotyczące urlopowania wychowanka MOW; Regulamin Zespołu Wychowawczego w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Rzepczynie; System wychowawczy stosowany przez Księdza Bosko; Regulamin wychowanka; Procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych nauczyciela - wychowawcy w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym i Niepublicznym Gimnazjum w Rzepczynie; Procedury postępowania i metody współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia dzieci oraz młodzieży przestępczością i demoralizacją, w szczególności: narkomanią, alkoholizmem, prostytutką (jeden z modułów zawartych w projekcie Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przystępczości wśród Dzieci i Młodzieży); Protokół ustaleń czynności kontrolno - rozpoznawczych Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Świdwinie z dnia 20 maja 2011 r.; Opinia Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Świdwinie z dnia 25 czerwca 2010 r.; Protokół z kontroli sanitarnej przeprowadzony przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Świdwinie z dnia 1 kwietnia 2011 r.; Protokół z wizytacji działalności oświatowo - zdrowotnej i promocji zdrowia przeprowadzonej przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Świdwinie z dnia 24 listopada 2010 r.; Protokół kontroli doraźnej przeprowadzonej przez Kuratorium Oświaty w Szczecinie Delegaturę w Koszalinie z dnia 27 maja 2010 r.

Organem prowadzącym Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Jana Pawła II w Rzepczynie jest Inspektorat Towarzystwa Salezjańskiego z siedzibą w Pile, posiadający osobowość prawną. Placówka jest niepubliczną placówką opiekuńczo - wychowawczą o charakterze resocjalizacyjnym, przeznaczoną dla młodzieży męskiej, niedostosowanej społecznie.

Limit miejsc w Ośrodku wynosi 48 osób. W dniu wizytacji w placówce ewidencyjnie przebywało 39 chłopców, w tym jeden wychowanek przebywał w szpitalu, jeden był urlopowany, jeden uciekł a jeden nie powrócił. Na umieszczenie w MOW-ie oczekiwało 7 chłopców.

2. Personel wizytowanej jednostki

W Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Rzepczynie zatrudnionych jest 39 pracowników, w tym pedagodzy i psychologzy. Wszyscy pracownicy pedagogiczni posiadają kwalifikacje wymagane do pełnienia swoich obowiązków, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Z informacji przedstawionych przez Dyrektora placówki wynika, że dodatkowym wymogiem przy zatrudnianiu nauczycieli jest ukończenie przez nich studiów na kierunku resocjalizacja.

Personel placówki jest zróżnicowany pod względem płci, co - jak wskazuje Europejski Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT, Komitet), stanowi zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności nieletnich.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od Wicedyrektora, podstawowym kryterium doboru personelu jest odpowiednie wykształcenie, ale również chęć pracy w specyficznych warunkach ośrodka wychowawczego.

Z informacji uzyskanych od pracowników Ośrodka wynika, że współpraca między nimi przebiega prawidłowo. Głównym problemem związanym z pracą na jaki zwracali uwagę był brak motywacji u samych wychowanków. Pracownicy podawali również, że Placówka nie zapewnia im udziału w żadnych szkoleniach dotyczących pracy z wychowankami. Jedyną formą przekazywania sobie wzajemnie uwag i doświadczeń dotyczących pracy z wychowankami, jest udział w radach pedagogicznych.

CPT wyraźnie podkreśla, iż *„ dozór i opieka nad osobami nieletnimi pozbawionymi wolności jest zadaniem szczególnie wymagającym. Personel powołany do wypełniania tego zadania powinien być starannie dobrany pod względem osobistej dojrzałości i zdolności do radzenia sobie z wyzwaniami związanymi z pracą i dbaniem o dobro tej grupy wiekowej. W szczególności personel powinien być zaangażowany w pracę z młodymi ludźmi oraz być w stanie pokierować i zmotywować osoby nieletnie, za które ponosi odpowiedzialność. Cały personel, łącznie z osobami wykonującymi wyłącznie obowiązki w zakresie dozoru, powinien przechodzić profesjonalne szkolenie, zarówno w czasie przyjęcia do pracy, jaki i w jej trakcie, a także otrzymywać odpowiednie wsparcie z zewnątrz oraz nadzór w wykonywaniu ich obowiązków. ”*

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji konieczne jest umożliwienie pracownikom pedagogicznym podnoszenia swoich kwalifikacji, nie tylko w drodze realizacji ścieżki awansu zawodowego, lecz także poprzez udział w szkoleniach z zakresu umiejętności miękkich oraz specyfiki pracy z wychowankami. Wydaje się zasadne aby zapewnienie pracownikom szkoleń na przykład ze sposobu radzenia sobie ze stresem czy sposobów zapobiegania i niwelowania agresji.

3. Warunki bytowe

Budynek Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego im. Jana Pawła II w Rzepczynie składa się z 3 złączonych ze sobą obiektów budowanych w różnych latach. Cały ośrodek zajmuje powierzchnię ok. 2 ha. Placówka jest ogrodzona, brama wjazdowa w ciągu dnia jest otwarta.

Wokół budynku MOW-u jest zadbane teren zielony, na którym znajdują się ławki, boisko do gry w siatkówkę oraz niewielki, ogrodzony staw.

W skład Ośrodka wchodzi: Internat, Niepubliczne Gimnazjum im. Jana Pawła II, zespół wychowawczy, administracja i obsługa placówki. Wychowankowie MOW-u, ze względu na cele wychowawcze, zostali podzieleni na cztery grupy. W każdej grupie może być maksymalnie 12 osób. Nowoprzybyli wychowankowie umieszczani są od razu w grupie wychowawczej.

Budynek placówki jest dwupiętrowy. Poszczególne piętra oraz pomieszczenia Internatu i szkoły nie są od siebie odizolowane.

Na parterze budynku mieszczą się pomieszczenia administracji, kuchnia ze stołówką, sale lekcyjne (matematyczna, geograficzna, informatyczna), biblioteka, kaplica, gabinet pielęgniarki, sala gimnastyczna oraz toalety.

Kuchnia wyposażona jest w profesjonalny sprzęt przeznaczony do przygotowywania posiłków, na jej terenie znajduje się też kilka pomieszczeń służących do przechowywania żywności. Posiłki wydawane są przez okno, które znajduje się w ścianie oddzielającej kuchnię od stołówki. Pomieszczenia te są utrzymane w czystości i panuje w nich porządek ważny dla zachowania dobrych warunków sanitarno-higienicznych. Wszystkie posiłki przygotowują zatrudnione w Ośrodku kucharki. Jadłospis

wywieszony jest w stołówce. Wychowankowie, oprócz podstawowych posiłków (śniadanie, obiad i kolacja) otrzymują również drugie śniadanie oraz podwieczorek. Nowoprzybyły wychowanek otrzymuje pierwszy posiłek podczas najbliższego posiłku swojej grupy a jeżeli jest głodny – niezwłocznie po przybyciu. Przedstawiciele KMP sprawdzili datę przydatności do spożycia losowo wybranych produktów spożywczych. Okazało się, że margaryna i majonez były przeterminowane. Ponadto, kosze z pieczywem stały w przejściu kuchennym, bezpośrednio na podłodze. O dokonanych spostrzeżeniach został poinformowany personel kuchenny.

Sale lekcyjne wyposażone są w stoły, krzesła i tablice szkolne. W jednej z sal na suficie w rogu były zacieki a farba się rozwarstwiała. Dyrektor Ośrodka wskazał, że zarówno powstające zacieki jak i odchodząca farba są wynikiem nieuszczelnego dachu, który przeznaczony jest do remontu. Pracownia informatyczna, wyposażona jest w odpowiedni sprzęt komputerowy, umożliwiający również naukę korzystania z Internetu.

Sala gimnastyczna wyposażona jest w sprzęt do ćwiczeń siłowych (sztangi i atlas) oraz drabinki przymocowane na stałe do ściany. W sali znajdują się również materace gimnastyczne i skrzynia.

W placówce znajdowała się również izba izolacyjna, w dniu wizytacji pomieszczenie to było dostosowywane do potrzeb pokoju nauczycielskiego, natomiast zgodnie z informacjami uzyskanymi od personelu placówki, izba izolacyjna miała powstać w dawnej sali przeznaczonej do socjoterapii.

Na pierwszym piętrze placówki znajdują się sypialnie wychowanków, świetlica oraz łaźnie. Sypialnie są różnej wielkości – 3, 5 i 7 osobowe, ich wyposażenie jest zróżnicowane – niektóre elementy, np. szafy bez drzwi lub półek, wymagają wymiany lub naprawy. Łóżka piętrowe znajdujące się w niektórych sypialniach były wyposażone w drabinki, natomiast kontakty elektryczne były obluzowane – co stwarza ryzyko porażenia prądem. Okna nie mają firan ani zasłon co nie pozwala na zapewnienie wystarczającej intymności. Oświetlenie w pokojach należy uznać za niewystarczające - w lampach sufitowych niektórych pokoi zamontowana była tylko jedna żarówka, mimo, że lampy te pozwalają na zamontowanie pięciu żarówek. W ocenie KMP sy-

pialnie wychowanków wymagają modernizacji: wymiany lub naprawy zużytych mebli, zapewnienia wystarczającego oświetlenia i bezpieczeństwa gniazdek elektrycznych.

Komitet wskazuje, że *„Dobrze zaprojektowany ośrodek detencyjny dla nieletnich powinien zapewniać pozytywne i spersonalizowane warunki detencji młodych osób pozbawionych wolności. Miejsca, w których młode osoby śpią i prowadzą aktywność życiową powinny być – oprócz odpowiedniej wielkości, oświetlenia i wentylacji – właściwieumeblowane, dobrze urządzone i dostarczać odpowiednich wrażeń wzrokowych. Młodym ludziom powinno się pozwolić na przechowywanie rozsądnej ilości rzeczy osobistych, jeśli przeciwko temu nie przemawiają przeważające względy bezpieczeństwa”* (§ 29 Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12] i 30).

Wychowankowie korzystają wyłącznie z własnej odzieży, ponieważ Ośrodek nie dysponuje odzieżą zastępczą, której zakup jest dopiero planowany. Zdaniem Dyrektora MOW-u odzież zastępcza przyczyniłaby się do zmniejszenia ilości ucieczek. W ocenie KMP umożliwienie wychowankom korzystania z własnej odzieży jest ważnym środkiem oddziaływania wychowawczego, który, umiejętnie stosowany, może przyczynić się do poprawienia zarówno atmosfery wychowawczej jak i do zwiększenia motywacji do poprawnego zachowania i przestrzegania regulaminu placówki. 36. Reguła Narodów Zjednoczonych dotycząca Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności podkreśla, że *„w miarę możliwości należy zezwalać nieletniemu na używanie własnej odzieży. Zakład ma troszczyć się o to, aby każdy nieletni miał ubranie odpowiednie ze względu na klimat i wystarczające do zapewnienia dobrego stanu zdrowia; w żadnym wypadku nie może ono być źródłem upokorzenia lub poniżenia. Nieletniemu opuszczającemu zakład albo wychodzącemu z niego w jakimkolwiek celu, należy pozwalać na skorzystanie z własnego ubrania”*.

W położonych na parterze dwóch toaletach wizytujący zauważyli brak papieru toaletowego oraz stojącą wodę na posadzce. Ściany w łazienkach wyłożone są glazurą, sanitariaty w dniu wizytacji utrzymane były w czystości, każda z kabin prysznicowych (w dniu wizytacji jedna z nich była wymieniana) wyposażona jest w osobny odpływ i zabezpieczenie przed dostaniem się wody do dalszej części łazienki. Kabiny te nie były

jednakże wyposażone w maty antypoślizgowe, nie wszystkie miały również drzwi bądź przesłony zapewniające intymność korzystającym z kąpieli. W ocenie KMP praktyka ta jest nieprawidłowa, ponieważ może prowadzić do naruszenia prawa do poszanowania godności osobistej wychowanków i narażać ich na poniżające traktowanie. Reguły Narodów Zjednoczonych dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności nakazują, cyt.: „*Sanitariaty powinny mieć właściwy standard i być tak umieszczone, aby każdy nieletni mógł z nich korzystać stosownie do swoich potrzeb, w odosobnieniu, w czystości i w przyzwoity sposób*” (Reguła 34 Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 45/113).

W piwnicy MOW-u znajduje się pralnia, która w dniu wizytacji była w trakcie remontu. W pralni znajdują się 2 pralki przemysłowe oraz 3 pralki „domowe”. Pomieszczenie wyposażone jest w osobne półki na brudną i czystą bieliznę. Przez środek pomieszczenia przewieszona była linka do suszenia prania. Wymiana pościeli i ręczników odbywa się co dwa tygodnie, brudne ubrania wychowanków oddaje się do pralni.

Na tej kondygnacji znajdowały się również pomieszczenia konserwatorów Ośrodka oraz sala językowa i pracownia plastyczna, w której organizowane są zajęcia tworzenia witraży.

Z informacji udzielonych przez Dyrektora Ośrodka wynika, że wychowankowie otrzymują w placówce podstawowe środki higieny osobistej – mydło, ręczniki a także kaptcie i piżamy. Wychowankowie posiadający własne środki finansowe, mogą dokonywać zakupów za pośrednictwem wychowawców. Kieszonkowe wypłacane jest w każdy piątek.

Dyrektor Ośrodka wskazał, że na bieżąco wykonywanych jest wiele prac remontowych, głównie związanych z przystosowaniem obiektu do możliwości rozpoczęcia działalności zasadniczej szkoły zawodowej.

Placówka nie jest jednak obecnie dostosowana osób niepełnosprawnych. Specyfika Ośrodka daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie

ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych czy też samodzielnie poruszać się po terenie placówki.

4. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki

Chłopcy, z którymi rozmawiali wizytujący, pozytywnie ocenili swoje relacje z wychowawcami i nauczycielami. Wszyscy chłopcy byli w stanie wskazać szczególnie zaufaną im osobę dorosłą i deklarowali, że lubią osoby pracujące w Ośrodku. Wskazywali, że nie było przypadków stosowania wobec nich siły fizycznej, zdarzało się natomiast by wychowawcy zwracali się do nich podniesionym głosem. Wśród środków dyscyplinujących chłopcy wymieniali przede wszystkim konieczność wykonywania tzw. „karniaków”, w postaci robienia pompek czy dodatkowych dyżurów. Pojawiały się też – jako środek dyscyplinujący - groźby przeniesienia do innej placówki.

Z informacji przekazanych osobom wizytującym przez Wicedyrektor placówki wynika, że w roku 2011 miało miejsce jedno wydarzenie nadzwyczajne - pobicie przez wychowanka innego chłopca. Osoba, która wszczęła bójkę karnie została przeniesiona do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Trzcieńcu.

W roku 2011 do dnia wizytacji w placówce nie było żadnego przypadku stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec wychowanków Ośrodka. W przypadku agresywnego zachowania wychowanka, które nie pozwala na wspólne przebywanie z innymi chłopcami, zostaje on wyłączony z zajęć w celu uspokojenia. Praca psychologa i pedagoga z taką osobą zostaje wzmożona.

Regulamin Ośrodka nie przewiduje - zgodnie z obowiązującymi przepisami - umieszczenia w izbie izolacyjnej. Z informacji uzyskanych podczas wizytacji wynika jednakże, iż w placówce istnieje możliwość stosowania tego środka przymusu bezpośredniego - ośrodek dysponuje pomieszczeniem przeznaczonym na izbę izolacyjną. Zgodnie z art. 95 a § 5 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, [Dz. U. 2010 r. Nr 33 poz.178 – jt. (dalej upn)] „środki przymusu bezpośredniego, o których mowa w § 4 pkt 2 i 3 (umieszczenie w izbie izolacyjnej i założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa), stosuje się wyłącznie

wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich”. Przepis ten wyraźnie zabrania stosowania tego środka w innych podmiotach, w tym w MOW. W ocenie KMP konieczne jest zatem zlikwidowanie pomieszczenia izby izolacyjnej i niestosowanie tego środka przymusu bezpośredniego.

5. Dyscyplinowanie

Stosowane w Ośrodku środki dyscyplinujące, określone zostały w „Regulaminie Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Rzepczynie” (dalej: Regulaminie).

Regulamin wymienia nagrody jakie mogą być stosowane w Ośrodku bez określenia zasad ich przyznawania ani osoby, która to robi. W punkcie 9 regulaminu zatytułowanym „regulamin obowiązujących zasad dotyczących nieodpowiedniego zachowania wychowanków” oprócz kazuistycznego wymienienia rodzajów kar przewidzianych za sześć przewinień (np. samowolne opuszczenie ośrodka czy używanie wulgaryzmów), wymienione są również inne kary jakie mogą być zastosowane wobec wychowanka (np. upomnienie wychowawcy, wyłączenie wychowanka z imprez organizowanych w placówce i poza nią). W punkcie 1 regulaminu przewidziane jest natomiast skreślenie z listy wychowanków za 8 tygodniowa nieusprawiedliwiona nieobecność. Ponadto „Ważniejsze zasady dotyczące urlopowania wychowanków” przewidują, że łamanie regulaminu MOW w czasie przepustki powoduje odebranie najbliższej przepustki.

W punkcie 9 regulaminu wskazane jest również, że „kary są wymierzane przez wychowawcę bądź konsultowane z nim”.

Regulamin wewnętrzny stanowi natomiast, w punkcie 18, że „kary i nagrody wyznaczają wychowawcy będący na dyżurach”. Informacje o tym, że od kary można się odwołać zawarte są natomiast w informacji o placówce.

Wychowankowie, z którymi przeprowadzono rozmowy nie byli zorientowani w obowiązującym w placówce systemie nagród i środków dyscyplinujących. Jako kary stosowane w placówce zgodnie wymieniali jedynie konieczność wykonywania ćwiczeń fizycznych za używanie wulgaryzmów, ponadto wskazywali, że karami są: prace porządkowe na rzecz ośrodka lub przeniesienie do innej placówki. Jedynie jeden

rozmówca wiedział, że może się odwołać od ukarania, jako osobę właściwą wskazał wychowawcę.

Rozmówcy jako nagrody wskazywali: powrót do domu, wyjazdy na basen, podniesienie kieszonkowego, wycieczki. Wychowankowie faktycznie nie wiedzą jakie nagrody i za co mogą im zostać przyznane.

W ocenie KMP powyższej praktyki nie sposób ocenić jako prawidłowej. Brak jasnego określenia zasad wymierzania środków dyscyplinujących i nagród oraz jednolitego określenia osób uprawnionych do karania i nagradzania a także zamieszczenie informacji o możliwości odwołania się od decyzji o ukaraniu poza regulaminem, powoduje, że system karania i nagradzania jest niespójny i niejasny.

W punkcie 9 regulaminu, widnieje również zapis „jedno zwolnienie lekarskie w ciągu roku szkolnego – każde kolejne zwolnienie przez które wychowanek nie powróci do ośrodka w określonym przez sąd terminie będzie traktowane jako tzw. niepowrót z przepustki”.

Dodanie do katalogu kar informacji o tym, że zwolnienie lekarskie będzie traktowane jak niepowrót (za który przewidziana jest kara w postaci skrócenia kolejnej przepustki o tyle dni ile wychowanek się spóźnił) jest w ocenie KMP praktyką niedopuszczalną. Zwolnienie lekarskie wystawia lekarz, na podstawie oceny stanu zdrowia pacjenta. Karanie wychowanków za to, że zachorowali może być uznane za przejaw niehumanitarnego bądź poniżającego traktowania.

Analizując treść regulaminów wątpliwości KMP wzbudziły zapisy, zgodnie z którymi wychowanek może być usunięty z placówki lub przeniesiony do innej za karę (pkt 9). Zgodnie z *Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi* tego typu kara nie powinna być stosowana (Zalecenie 97: *Młodociani nie mogą być przenoszani w ramach środka dyscyplinarnego*). Krajowy Mechanizm Prewencji nie kwestionuje samej instytucji przeniesienia wychowanka, lecz umieszczenie tego środka w katalogu środków dyscyplinarnych.

Wątpliwości przedstawicieli KMP budzi również konsekwencja niewłaściwego zachowania wychowanka zawarta w katalogu kar, a mianowicie „prace gospodarcze

wyznaczone przez wychowawcę na terenie Ośrodka” (pkt 9). Wskazać należy, że zgodnie z *Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113)* praca nie może stanowić kary dyscyplinarnej (Reguła 67). Ponadto, w opinii KMP taka kara jest niedopuszczalna, gdyż może prowadzić w praktyce do pejoratywnego postrzegania przez wychowanka pracy, a to zaś - skutecznie zniechęcić do poszukiwania w przyszłości zatrudnienia.

Ponadto stosowanie jako kary obowiązku wykonywania ćwiczeń fizycznych (pompki, przysiady) jest w ocenie KMP niewłaściwym oddziaływaniem. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, tego typu kary mogą zaowocować u nieletnich wypaczeniem właściwego obrazu ćwiczeń służących wzmacnianiu kondycji fizycznej. Również Reguła 61 Narodów Zjednoczonych dotycząca Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) wskazuje, że *„Wszelkie środki dyscyplinarne i procedury z nimi związane powinny mieć na celu zapewnienie bezpieczeństwa w życiu społecznym zakładu; nie powinny uwłaczać godności nieletnich i sprzeciwiać się głównym celom postępowania z nieletnimi w zakładzie tj. pogłębianiu u nich poczucia sprawiedliwości, szacunku do siebie samych i do podstawowych praw przysługujących każdemu człowiekowi”*.

6. Prawo do informacji

Z informacji przekazanych przez Dyrektora Ośrodka wynika, że zgodnie z obowiązującą praktyką, przyjmowani do placówki chłopcy, są informowani o obowiązujących w niej zasadach. Omawianie praw nieletnich odbywa się przez psychologa, pedagoga, wychowawcę, nauczycieli oraz kadrę kierowniczą. Jednakże z rozmów przeprowadzonych z wychowankami wynika, że faktycznie nie znają oni swoich praw i obowiązków. Wskazywali, że mają prawo do nauki, do dostępu do lekarza, prawo do własnego zdania. Jeden z rozmówców wskazał, że ma prawo do ciszy nocnej. Jako obowiązki rozmówcy wskazywali słuchanie wychowawcy, odrabianie lekcji, sprzątanie. Jeden z rozmówców podsumował, że „można robić co się chce byle nie rozrabiać i nie uciekać”.

W dokumencie zatytułowanym „Regulamin wychowanka” umieszczone są jedynie informacje o tym, jakie wychowanek ma obowiązki. Sposób ich zredagowania jest odmienny od tego, który znajduje się w „Regulaminie MOW w Rzepczynie”.

W informacji o placówce, która udostępniana jest wychowankom, oprócz nazw i adresów organu prowadzącego, organu nadzoru pedagogicznego, organu nadzoru sądowego oraz Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka zawarta jest również informacja, że do instytucji zewnętrznych wychowanek, który uważa, że łamane są jego prawa, może zwrócić się dopiero po uprzednim zwróceniu się do wychowawcy, samorządu oraz dyrektora.

Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U 2001 r., Nr 14 poz. 147 – jt., ze zm.) ani ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U 2000, Nr 6 poz. 69 ze zm.) nie przewidują konieczności wyczerpania, przed zwróceniem się do nich, innych możliwości działania. Wprowadzenie takiego ograniczenia w placówce nie znajduje żadnego uzasadnienia w obowiązujących przepisach, i – w ocenie KMP – prowadzić może do faktycznego zamknięcia wychowankom możliwości skorzystania z pomocy tych instytucji a ponadto stanowić ograniczenie, określonego w art. 63 Konstytucji, prawa do skargi.

Rozmówcy co prawda nie wskazali na utrudnienia związane ze składaniem skarg do któregośkolwiek z tych podmiotów, niemniej jednak żaden z nich takiej skargi nie składał.

W ocenie KMP informacja o prawach i obowiązkach wychowanka jest niejasna i niezrozumiała dla chłopców. Umieszczenie tych informacji w wielu różnych dokumentach oraz zobowiązanie m. in. do przestrzegania postanowień statutu ośrodka (punkt 7 „Regulaminu MOW w Rzepczynie”) powoduje, że wychowankowie nie mają jasnej i czytelnej informacji zarówno o zasadach pobytu w Placówce jak i o swoich prawach i obowiązkach. Informacja o prawach i obowiązkach oraz zasadach panujących w placówce, powinna być przekazana w takiej formie i w taki sposób aby osoby, do których jest adresowana były w stanie ją zrozumieć. Takie zalecenie formułuje też Komitet Ministrów (zalecenia CM/Rec(2008) Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sank-

cjami lub środkami alternatywnymi) „w chwili przyjęcia, regulamin instytucji oraz prawa i obowiązki młodocianego powinny być objaśnione w języku zrozumiałym dla niego i w zrozumiały sposób”.

Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje udostępnienie wychowankom publikacji – „Prawa. Obowiązki. Poradnik dla wychowanków MOS-ów i MOW-ów”, przygotowanej przez Ośrodek Rozwoju Edukacji na zlecenie Ministra Edukacji Narodowej w ramach wykonania zaleceń Rzecznika Praw Obywatelskich wykonujących funkcje KMP. Poradnik w wersji książkowej został przekazany przez ORE do wszystkich młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz socjoterapii w Polsce. Dostępny jest również Biblioteka Cyfrowej ORE (www.ore.edu.pl).

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Specyfika Ośrodka zobowiązuje personel do stworzenia warunków sprzyjających bezpośrednim kontaktom wychowanków ze światem zewnętrznym, w celu osobistego i całościowego przeżywania różnorodnych sytuacji społecznych, niezbędnych do ich resocjalizacji. Z analizy dokumentacji wynika, że dla wychowanków organizowane są zajęcia na basenie (MOW ma podpisaną umowę z parkiem wodnym w Świdwinie), wycieczki piesze i rowerowe, wyjścia do kina czy teatru a także na imprezy sportowe.

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt z rodziną, zarówno telefoniczny, listowny jak i osobisty. Wychowanek może sam zadzwonić do rodziców zaraz po przyjeździe do placówki. Chłopcy mogą dzwonić ze swoich telefonów komórkowych, które wydawane są codziennie w godzinach od 20.30 do 21.30, lub korzystać z automatu telefonicznego mieszczącego się w holu budynku.

Zgodnie z regulaminem wewnętrznym odwiedziny odbywają się w soboty i niedziele w godzinach od 12 do 18. Ze sprawozdania z kontroli przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w Białogardzie wynika, że placówka umożliwia odwiedziny rodziców i krewnych również w dni powszednie.

Dodatkowo, jak wskazuje Dyrektor placówki, trwa dostosowywanie części obiektu na potrzeby hostelu, tak, aby rodziny wychowanków mogły z nimi przebywać

kilka dni. Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji jest to dobra praktyka, gdyż ułatwia to również kadrze pedagogicznej współpracę z rodzicami lub opiekunami.

Zasady udzielania przepustek i urlopów umieszczone są w dokumencie „Ważniejsze zasady dotyczące urlopowania wychowanka MOW”.

8. Prawo do ochrony zdrowia.

Opiekę medyczną wychowankom Ośrodka zapewnia pielęgniarka zatrudniona w placówce na $\frac{1}{4}$ etatu oraz psychiatra dziecięcy z Kołobrzegu, zatrudniony na umowę zlecenie, który do placówki przyjeżdża, co 2 miesiące. Z konsultacji specjalistycznych i stomatologicznych wychowankowie korzystają w pobliskim ośrodku zdrowia, jeśli tylko rodzice bądź prawni opiekunowie wyrażą na to zgodę, a z tym nierzadko, jak wskazała w rozmowie pielęgniarka, jest problem.

Ambulatorium w MOW składa się z jednego pomieszczenia, w którym wykonywane są badania i zabiegi. Znajduje się w nim biurko dla pielęgniarki oraz podstawowe sprzęty (m.in. leżanka, waga, szafa na dokumenty i leki oraz umywalka).

Chłopcy nie mają bezpośredniego dostępu do medykamentów. Pielęgniarka poinformowała, iż w przypadku przyjmowania przez wychowanka leków przechowywane są one w ambulatorium oraz wydawane przez personel medyczny.

Przedstawiciele Mechanizmu dokonali losowej kontroli dat ważności wybranych leków i stwierdzili, że niektóre z nich były przeterminowane (rywanol, krople żołądkowe, „Argosulfan”, „Aethylum”, „Chlorawym”). Ponadto stwierdzono, że strzykawki jednorazowe oraz plastry znajdowały się w otwartych opakowaniach, tym samym nie były odpowiednio zabezpieczone. Ambulatorium nie dysponuje również zestawem przeciwwstrząsowym, z informacji uzyskanych przez wizytujących wynika, iż nie ma takiej potrzeby, ponieważ leki wydawane są na receptę.

Z ustaleń przedstawicieli Mechanizmu wynika, że pierwszy kontakt z pomocą medyczną ma miejsce podczas pełnienia dyżuru pielęgniarki w Ośrodku. Wtedy też, w obecności wychowawcy, dokonywane jest badanie z zakresu medycyny szkolnej. Krajowy Mechanizm Prewencji stoi na stanowisku, iż obecność osób nie wykonujących zawodu medycznego w trakcie udzielania świadczeń zdrowotnych

wychowankowi, w każdym przypadku powinna mieć charakter wyjątkowy i znajdować zastosowanie wyłącznie wtedy, gdy wymaga tego bezpieczeństwo osoby wykonującej świadczenie zdrowotne. W związku z tym Mechanizm zaleca, aby udzielanie świadczeń odbywało się poza zasięgiem słuchu i wzroku pracowników niemedycznych. Praktyka przeciwna prowadzi do naruszenia prawa do intymności i poszanowania godności osobistej nieletnich oraz prawa do tajemnicy lekarskiej.

Chłopcy, aby skorzystać z opieki zdrowotnej mogą zgłosić się do pielęgniarki w czasie pełnienia przez nią dyżuru. Pielęgniarka wskazała, że prowadzi z wychowankami również zajęcia profilaktyczne, m.in. dotyczące problemu uzależnień. Z protokołu wizytacji przeprowadzonej w dniu 24 listopada 2010 r. przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Świdwinie, wynika, iż działania profilaktyczne realizowane w ośrodku prowadzone są w formie pogadarek, prelekcji i filmów edukacyjnych. Inspektor wskazał na zasadność zróżnicowania form tych działań na przykład w formie spektakli profilaktycznych, konkursów, o tematyce zdrowotnej czy zapraszanie prelegentów z zewnątrz. Z ustaleń wizytujących wynika, że zalecenia te nie zostały zrealizowane.

Ustalono, iż nie jest prowadzony na bieżąco rejestr wypadków i porad ambulatoryjnych. Ostatni wpis w rejestrze pochodził ze stycznia 2010 r. Pielęgniarka wskazała, że wszelkie informacje o korzystaniu z opieki zdrowotnej są wpisywane do indywidualnych kart wychowanka.

9. Prawo do edukacji

Dla przebywających w MOW chłopców organizowane są zajęcia szkolne w gimnazjum. W planach Ośrodka jest utworzenie szkoły zawodowej. Dodatkowo zespół wychowawczy prowadzi zajęcia z socjoterapii. Wychowankowie mają również codziennie, w godzinach od 17 do 19, zapewniony czas na odrabianie lekcji i przygotowanie się do zajęć szkolnych. W piątki podczas tych zajęć realizowane jest również

praca indywidualna z uczniami, wymagającymi pomocy w nadrobieniu braków programowych. Organizowane są również, raz w miesiącu, spotkania z prawnikiem.

W placówce jest dostępna biblioteka z odpowiednimi do wieku wychowanków książkami. Z informacji Dyrektora Ośrodka wynika, iż jej zasoby są uzupełniane w ramach posiadanych środków finansowych. Dodatkowo funkcjonują koła zainteresowań: plastyczne, które realizuje również zajęcia z robienia witraży, turystyczne, modelarskie, komputerowe, kulinarne i teatralne. Wicedyrektor wskazała, że koło teatralne odniosło już swoje pierwsze sukcesy zajmując I miejsce w konkursie wojewódzkim. Do dyspozycji wychowanków jest również sala wyposażona w stół bilardowy, stół do gry w ping ponga i telewizor. Ponadto wychowankowie mają dostęp do zajęć na świeżym powietrzu – wycieczki, spaceru. Na terenie Ośrodka znajduje się boisko do gry w siatkówkę i koszykówkę.

Wychowankowie nie mają jednak dostępu do prasy codziennej. Informacje o wydarzeniach czerpią z telewizyjnych programów informacyjnych.

W placówce organizowane są też programy profilaktyczne dotyczące uzależnień a także imprezy okolicznościowe oraz bogata oferta zajęć dotyczących umiejętności społecznych (na przykład sposobów spędzania wolnego czasu, rozwiązywania konfliktów, subkultur, autorytetów, przemocy czy tolerancji).

Z rozmów z wychowankami wynika, że pozytywnie oceniają oni ofertę zajęć proponowaną w placówce jak i formy spędzania czasu wolnego. Sytuację tę należy ocenić jako bardzo pozytywną.

10. Prawo do praktyk religijnych

W ośrodku, na parterze, znajduje się Kaplica, z której jednocześnie może korzystać sześćdziesiąt osób. Dyrektor Ośrodka wskazał, że wszyscy chłopcy, których rodzice bądź opiekunowie wyrazili zgodę na udział w praktykach religijnych, mają obowiązek uczestniczenia we wszystkich formach tych praktyk - modlitwach porannych i wieczornych, mszach św. niedzielnych i świątecznych. Obowiązek taki jest jednym z regulaminowych obowiązków wychowanka. Z informacji uzyskanych od

personelu placówki, wynika, że w przypadku braku zgody rodziców lub opiekunów wychowanek nie jest zmuszany do udziału w praktykach religijnych.

Wszyscy rozmówcy wskazali jednakże, że uczestniczenie w praktykach religijnych jest obowiązkowe, co wskazuje, że wychowankowie nie zostali poinformowani, że w przypadku braku zgody rodziców lub opiekunów mają prawo do odmowy uczestnictwa w nabożeństwach.

11. Rekomendacje Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, Krajowy Mechanizm Prewencji rekomenduje:

1. usunięcie zapisu o karze w postaci prac gospodarczych na rzecz Ośrodka;
2. zaprzestania stosowania kar w postaci ćwiczeń fizycznych;
3. wyeliminowania przypadków stosowania kary w postaci przeniesienia do innej placówki;
4. ujednoczenie katalogu kar i nagród, zamieszczenie w regulaminie placówki spójnej regulacji dotyczącej zarówno stosowanych kar i nagród jak i osób uprawnionych do ich wymierzania oraz informacji o środkach odwoławczych;
5. zapewnienie rzeczywistego zapoznawania wychowanków z obowiązującym systemem dyscyplinowania i nagradzania np. poprzez wywieszenie zasad dotyczących nagród, kar i środków odwoławczych na tablicach na korytarzach;
6. usunięcie z punktu 9 regulaminu placówki, dotyczącego karania, zapisu o tym, że każde kolejne zwolnienie lekarskie w roku szkolnym traktowane jest jako tzw. niepowrót;

7. udzielanie świadczeń medycznych poza zasięgiem słuchu i wzroku pracowników niemedycznych;
8. zapewnienie informowania wychowanków w sposób jasny i czytelny (dostosowany do ich wieku i poziomu rozwoju) o zasadach pobytu w placówce;
9. usunięcie z informacji o placówce wymogu zwrócenia się do władz ośrodka przed zwróceniem się do instytucji zewnętrznych w sytuacji gdy wychowanek uważa, że jego prawa są łamane;
10. dostosowanie placówki do potrzeb osób niepełnosprawnych;
11. sukcesywne sprawdzanie dat przydatności do spożycia środków farmakologicznych oraz odpowiednich warunków przechowywania strzykawek i opatrunków;
12. sukcesywne prowadzenie rejestru wypadków i porad ambulatoryjnych;
13. zapewnienie wykonania zaleceń Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Świdwinie zawartych w protokole z wizytacji działalności oświatowo – zdrowotnej i promocji zdrowia z dnia 24 listopada 2010 r.
14. zwiększenie kontroli nad sposobem przechowywania artykułów spożywczych oraz sukcesywne sprawdzanie dat przydatności do spożycia w/w produktów;
15. zapewnienie pracownikom pedagogicznym udziału w szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje i umiejętności zawodowe;
16. zapewnienie wychowankom dostępu do prasy codziennej;
17. zlikwidowanie izby izolacyjnej;
18. przeprowadzenie koniecznych renowacji ścian w salach lekcyjnych, w których występowały zacieki;
19. przeprowadzenie remontu wyposażenia pokoi wychowanków, w tym m.in. naprawa lub wymiana uszkodzonych mebli, wyposażenie okien w firany lub zasłony gwarantujące intymność wychowankom;

18. przeprowadzenie koniecznych renowacji ścian w salach lekcyjnych, w których występowały zacieki;
19. przeprowadzenie remontu wyposażenia pokoi wychowanków, w tym m.in. naprawa lub wymiana uszkodzonych mebli, wyposażenie okien w firany lub zasłony gwarantujące intymność wychowankom;
20. wyposażenie kabin prysznicowych w przesłony lub drzwi gwarantujące intymność korzystającym z nich chłopcom oraz w maty antypoślizgowe.